

Lastensuojelun Keskusliiton muistio: lastensuojelun ja siihen liittyvien lakien uudistaminen

Lastensuojelun Keskusliiton (LSKL) tietojen mukaan lastensuojelulainsäädäntöä ja muuta rinnakkaislainsäädäntöä uudistetaan hallitusohjelman suunnitelman mukaisesti vuoden 2025 aikana. LSKL lähestyy ministereitä, erityisavustajia ja sosiaali- ja terveysministeriötä nostamalla esille seuraavia asioita lapsia ja perheitä koskevia lakeja valmisteltaessa. LSKL tekee mielellään yhteistyötä kaikkien toimijoiden kanssa lastensuojelun kehittämiseksi.

Asiakirjan alussa nostamme sosiaalihuoltolakia (SHL) ja lastensuojelulakia (LS) koskevia huomioita, minkä jälkeen esitämme muuhun lainsäädäntöön liittyvät huomiot ja lopuksi SHL ja LS-lakien henkeen ja ohjaukseen liittyvät yleiset näkökulmat.

Lainsäädännölliset muutostarpeet

Sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperheiden sosiaalityö

- Lainsäädännössä tulee kirkastaa selvästi sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain käsitteellinen rajapinta.ⁱ Esimerkiksi, mitä tarkoitetaan erityistä tukea tarvitsevalla lapsella verrattuna lastensuojelun asiakkuutta tarvitsevalla lapsella? Alueellisen yhdenvertaisuuden takaamiseksi tulee palveluiden portaat; perustaso, erityistaso ja vaativan tason palvelut, määritellä.ⁱⁱ
- Sosiaalihuoltolain tulee määrittää aikarajat palveluihin pääsyyn.
- Sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden minimilistaus (nykyinen pykälä 14) tulee säilyttää lainsäädännössä.

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lastensuojelun avohuolto

- Lasten ja perheiden tulee saada nykyistä intensiivisempää (määrällisesti ja kestollisesti, tarvittaessa enemmän) kotiin vietävää tukea avohuollossa, ja tukivalikossa tulee huomioida erityisesti nuoruusikäiset.ⁱⁱⁱ
- Lastensuojelulakiin tulee lisätä uusi tehostettu avohuollon tukitoimi, jota voidaan hyödyntää kiireellisen sijoituksen sijasta. Samaa tehostettua avohuollon tukitoimea voidaan hyödyntää korvaamaan pitkäaikainen sijoitus, kun tukitoimi on tarvittaessa jatkuvaa ja pitkäjänteistä.^{iv}
- Paljon käytettyjen avohuollon palveluiden esim. tukihenkilö, tukiperhe ja perhetyö, tarkempi määrittely on tarpeen mm. kilpailutusten¹ ja tasavertaisuuden näkökulmasta.
- Lastensuojeluasiakkuus ei saa estää lapsen ja perheen tarvitsemien muiden sivistys- ja sosiaali- ja terveyspalvelujen saamista.
- Tarvitaan kansallista lainsäädännöllistä ohjausta vaikuttavuusperusteiseen kilpailutukseen sekä avohuollon, sijaishuollon että jälkihuollon palveluissa. Kilpailutuksissa tulee huomioida eettisesti kestävä toiminta ja kansallinen ohjaus siihen, että palveluntuotanto ei keskity vain suurille toimijoille, joiden tavoitteena on tuottaa voittoa.

¹ Esim. Tukiperhetoimintaa tarkastellaan joissain kilpailutuksissa soveltaen perhehoitolakia.

Lastensuojelun sijaishuolto

- Sijaishuoltoa tulee kehittää vaikuttavammaksi ja asettaa kansalliset vaikuttavuusmittarit. Sijaishuoltoa tulee pyrkiä toteuttamaan myös vaativan tason palveluna lapsen kotona ja elinpiirissä (vert. KV-mallit, joissa hoito ja kuntoutus viety lapsen yhteisöön^v).
- Perheen jälleenyhdistämisen pyrkimys tulee olla ensisijaista, mutta sitä tulee tarkastella lapsen edun näkökulmasta. Lastensuojelun mahdollisuutta hyödyntää joissain tapauksissa adoptiota tai pysyvää huostaanottoa tulisi edistää lainsäädännön uudistuksessa.^{2 vi}
- Läheissijoitusten mahdollisuuden selvittäminen tulee velvoittaa kaiken ikäisten lasten kohdalla lainsäädännössä.
- Huostaanotettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelma ja tuki kuntoutumiseen tulee saada velvoittavaksi lainsäädäntöön.
- Sijaishuollon perhehoitoa tulee kehittää ja sen ensisijaisuutta tulee vahvemmin painottaa. Perhehoidon ympärille tulee olla tarvittaessa saatavilla määrällisesti ja kestollisesti enemmän tukea. Perhehoidon monimuotoisuutta tulee lisätä.^{3 vii}
- Laitoshoidon rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksiä on selkiytettävä. Lastensuojeluviranomaisilla ja sijaishuoltoyksiköillä on oltava aidot mahdollisuudet ja riittävät toimivaltuudet tehdä työtään lasten etua ja osallisuutta unohtamatta.
- Mahdollistetaan sijaishuoltoon ns. hybridiyksikön perustaminen, jossa on mahdollisuus pidempään sijoitukseen ja joka vastaa lasten ja nuorten moninaiisiin tarpeisiin, kuten mielenterveyden ongelmiin, päihteillä, väkivallalla ja rikoksilla oireilevien nuorten tarpeisiin. Sijaishuoltopaikan tulee vastata mahdollisesti kaikkiin nuoren tarpeisiin, eikä nuorta sijoiteta toiseen paikkaan nuoresta johtuvista syistä.^{viii 4}
- Sijaishuollon perhehoidon ja laitoshoidon valvontaan tulee edelleen kiinnittää huomiota lainsäädännössä. Lasten osallisuus osana valvontatyötä tulee velvoittaa lainsäädännössä.

Lastensuojelun jälkihuolto

- Jälkihuollon ikäraja tulee palauttaa 25 ikävuoteen. Jälkihuollon tukea tulee olla tarjolla yhdenvertaisesti, ja tätä tulee linjata ja ohjata valtakunnallisesti. Perheellisten jälkihuoltoasiakkaiden palveluja tulee kehittää.
- Nuorten palveluita ei saa lopettaa ilman, että siirtymä on suunniteltu yhdessä asiakkaan kanssa.^{ix}
- Jälkihuolto-oikeus ei voi estää muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen saamista.

² Pienillä lapsilla (esim. 0–3 vuotta) on erilaiset kehitykselliset tarpeet (turva, hoiva, kiintymys, pysyvyys). Pienten lasten sijaishuoltoa pohdittaessa olisi huomioitava myös pysyvän huostaanoton ja avoimen adoption mahdollisuus.

³ Esim. kotiin vietävä perhehoito, koko perheen perhehoito, erilaiset kulttuuriset ja uskonnolliset tarpeet, teini-ikäisten perhehoidon lisääminen, perhehoidon vahva tuki myös sisällöllisesti.

⁴ Tutkimus ei suosita rikosseuraamusten kärsimistä lastensuojelun toimenpiteenä, vaan nämä tulisi pitää erillään. Mikäli alaikäinen joutuu rikosoikeudelliseen prosessiin, tulisi hänen kohdallaan huomioida traumainformoitu työskentely ja vahva hoidollinen ja kuntouttava ote.

Muun lainsäädännön tarkastelu:

- Painotamme, että sosiaalihuolto- ja lastensuojelulakia uudistettaessa on välttämätöntä tarkastella myös muita lakeja, jotka määrittävät lasten ja perheiden palveluita. Miten muut erityislait (mielenterveys/päihde/vammaispalvelu/sivistystoimi) ottavat huomioon alaikäisen palvelun tarvitsijan? Palveluita ei voida tuottaa vain lastensuojelulain mukaan, mikäli palvelun tarve on toisaalla.
- Lastensuojelun kysymykset on huomioitava myös terveydenhuoltolain uudistuksessa. Terapiatakuu esitys mainitsee, että lastensuojelulain uudistamisessa huomioidaan lasten mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyvät kysymykset. Lasten ja nuorten mielenterveyden hoidon ja tuen kokonaisuuden kehittämistä tulisi edelleen jatkaa ja arvioida osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelulainsäädännön laajempaa uudistamista.
- Työnjakoa sekä lastensuojelun sisällä että monitoimijaisissa yhteistyöverkostoissa tulee selkiyttää ja tiedonsaannin kynnystä tulee madaltaa sosiaali- ja terveyspalvelujen ja sivistystoimen välillä sen mukaisesti, mitä osaamista lapsi ja perhe tarvitsevat.^{x 5}
- Katsottava perhehoitolain päivityksen tarve ja kytky lastensuojelulakiin (vuodelta 2015).
- Katsottava adoptiolain kytkeytyminen lastensuojelulakiin (vuodelta 2012).
- Huomioitava, että aikuisten palveluissa tulee aina selvittää alaikäisten lasten tilanne (esim. päihde/mielenterveys, toimeentulo, aikuissosiaalityö).
- Huomioitava sosiaalityöntekijöiden tehtävät lastensuojelulaissa. Lastensuojelun sosiaalityö on ammatillista erityisosaamista vaativaa. Sosiaalityön ammattihenkilöiden pätevyyyksiä ei tule laskea. Lastensuojelun rakenteissa on hyvä tehdä työnjakoa selväksi sosiaalityöntekijöiden (YTM/VTM), sosionomi (AMK) ja sosionomi (YAMK) välillä.
- Ammattihenkilöreformissa tulee kirjata sosiaalityölle vuosittaiset koulutuspäivät/määrät.

Näemme tärkeänä, että sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain hengessä sekä hyvinvointialueiden ja kuntien ohjauksessa korostuvat seuraavat asiat:

- Lapset tulee nähdä oikeuksien omistajina ja heillä on oikeus hyvinvointialueen ja kunnan palveluihin, toimii ja päätöksentekoon. Lapsilla on oikeus suojeluun laiminlyönneiltä ja hyväksikäytöltä.^{xi}
- Lasten asiakasosallisuuden on oltava toiminnan rakenteissa ja kulttuurissa, eikä järjestövetoisena rinnakkaisena osallistumisjärjestelmänä. Järjestöjen toteuttamat palvelut tulee taata sekä osana ehkäiseviä, perustason että erityistason palveluita.^{xii}
- Sosiaalihuollon ja lastensuojelun vaikuttavuus tulee pysyvistä ja ennustettavista ihmissuhteista sekä kokonaisvaltaisesta ja jatkuvasta tuesta. Voimakasta investointia tulee suunnata pitkäjänteisesti perhettä tukeviin ehkäiseviin ja erityisesti kotiin vietäviin palveluihin.^{xiii}
- On panostettava sosiaalihuollon ja lastensuojelun palveluiden saatavuuteen, moniammatilliseen työskentelyyn ja palveluiden integraatioon.^{xiv} Tavoitteena tulee olla palveluiden yhteensovittaminen, avun saamisen aikaistuminen ja ongelmien ehkäiseminen.^{xv}
- Sijaishuollossa traumainformatiivinen työote, aktiivinen hoidollisuus ja kuntouttavuus tulee olla keskiössä.^{xvi}
- Perhehoito ei voi tulla kestävästi korvaamaan laitoshoidoa ilman sen systemaattista kehittämistä ja siihen on myös taloudellisesti panostettava.
- Sosiaalihuollon ja lastensuojelun johtamiseen hyvinvointialueilla tulee vaatia laillistettu sosiaalityöntekijä. Tiedolla johtamisen tukemiseksi tulee sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa vahvistaa vaikuttavuustiedon hyödyntämistä ja lisätä kansallista tiedonkeruuta ja tilastointia.

⁵ Suomessa voi kasvaa pikkukoululaiseksi yhteiskunnan ulkopuolella/ilman että kukaan terveydenhuollosta, sosiaalihuollosta tai sivistystoimesta tietää lapsen olemassaoloa. Esim. kun perhe muuttaa alueelta toiselle, monet peruspalvelut aktivoituvat vain vanhemman yhteydenotosta.

- Sosiaalihuoltoon ja lastensuojeluun tulee kehittää ja ottaa käyttöön omat terveydenhuollosta erilliset vaikuttavuusmittarit ja palveluita tulee kehittää vaikuttavuusperusteisesti.
- Tutkimusperustaisuuden varmistamiseksi tulee taata pitkäjänteinen tutkimus ja riittävä valtion tutkimusapuraha sosiaalityölle. Sosiaalityön käytännön ja TKI-rakenteen yhteys on varmistettava.

Lisätietoja:

Laura Holmi, erityisasiantuntija, laura.holmi@lskl.fi, puh. 041 527 9227

Annukka Paasivirta, johtaja, ohjelma- ja vaikuttamistyö, annukka.paasivirta@lskl.fi, puh. 040 647 2515

Heidi Järvenpää, erityisasiantuntija, heidi.jarvenpaa@lskl.fi, puh. 040 515 8547

-
- ⁱ Kiili, J., Jaakola, M.-A., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (Eds.). (2024). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Gaudeamus.
- ⁱⁱ Sosiaali- ja terveysministeriö, tiedote (2.2.2024) Selvityshenkilöt: Toimiva sosiaalihuolto vaatii porrastusta ja vahvaa kansallista sisältöohjausta - Valtioneuvosto
- ⁱⁱⁱ Kiili, J., Jaakola, M.-A., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (Eds.). (2024). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Gaudeamus.
- ^{iv} Sosiaali- ja terveysministeriö (2020) Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita2020:28
- ^v Esim. Crowe K. Community-Based Alternatives to Secure Care for Seriously At-Risk Children and Young People: Learning from Scotland, The Netherlands, Canada and Hawaii. *Youth*. 2024; 4(3):1168-1186. <https://doi.org/10.3390/youth4030073>
- ^{vi} Ortju, L., Saaristo, S., Suoramaa, S. (2024) Sijaishuollon pienimmät – Kartoitus 0–2-vuotiaiden lasten osallisuuden esteistä ja mahdollisuuksista lastensuojelun sijaishuollossa (Pikku-Tiikerit-hanke 2024) Pesäpuu ry; Lapsen oikeutta pysyvyyteen tulisi vahvistaa | Lastensuojelun Keskusliitto
- ^{vii} Esim. Bergström, M., Cederblad, M., Håkansson, K., Jonsson, A. K., Munthe, C., Vinnerljung, B., Wirtberg, I., Östlund, P., & Sundell, K. (2020). Interventions in Foster Family Care: A Systematic Review. *Research on Social Work Practice*, 30(1), 3-18. <https://doi.org/10.1177/1049731519832101>; McLaren, H., Patmisari, E., Jones, M., Skinner, C., & Mather, S. (2024). Piloting the Mockingbird Family™ in Australia: Experiences, <https://doi.org/10.1111/cfs.13095>
- ^{viii} Suljemmeko lapset laitoksiin vai voisimmeko työskennellä intensiivisesti kotona? | Lastensuojelun Keskusliitto
- ^{ix} Hirschovits-Gerz, T., Heino, T., Laine, T., Weckroth, N. (toim.) (2023) Kohti laadukasta aikuistumisen tukea. Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeen loppuraportti. Raportti 5/2023, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.; Hirschovits-Gerz, T., Weckroth, N. (2024) Lastensuojelun jälkihuollon tilannekuva 2024. Tutkimuksesta tiiviisti 47/2024. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.; Poliittikasuositus: Lastensuojelun jälkihuollon asiakkaat tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea | Lastensuojelun Keskusliitto
- ^x Kiili, J., Jaakola, M.-A., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (Eds.). (2024). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Gaudeamus.
- ^{xi} Melinder, A., van der Hagen, M.A. & Sandberg, K. In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. *Int. Journal on Child Malt.* 4, 209–230 (2021). <https://doi.org/10.1007/s42448-021-00078-6>
Melinder, A., van der Hagen, M.A. & Sandberg, K. In the Best Interest of the Child: the Norwegian Approach to Child Protection. *Int. Journal on Child Malt.* 4, 209–230 (2021). <https://doi.org/10.1007/s42448-021-00078-6>
- ^{xii} Onnellinen lapsuus on kestävä pohja huomisen yhteiskunnalle – Lastensuojelun Keskusliiton tavoiteohjelma eduskuntavaalikaudelle 2023–2027
Onnellinen lapsuus on kestävä pohja huomisen yhteiskunnalle – Lastensuojelun Keskusliiton tavoiteohjelma eduskuntavaalikaudelle 2023–2027
- ^{xiii} Rimpelä, M. & Kirmanen, T. (2024) Miksi lapsiperhepalvelujen uudistamista Etelä-Karjalassa ei ole tutkittu? Yhteiskuntapolitiikka 89 (2024):4 ; Poliittikasuositus: Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa | Lastensuojelun Keskusliitto
Rimpelä, M. & Kirmanen, T. (2024) Miksi lapsiperhepalvelujen uudistamista Etelä-Karjalassa ei ole tutkittu? Yhteiskuntapolitiikka 89 (2024):4 ; Poliittikasuositus: Lapsella on oikeus suojeluun ja perheillä tukeen ajoissa | Lastensuojelun Keskusliitto
- ^{xiv} Kiili, J., Jaakola, M.-A., Anis, M., Lamponen, T., & Stenvall, E. (Eds.). (2024). *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Gaudeamus.
- ^{xv} Joronen, K., Kanste, O., Halme, N., Perälä, M., Pelkonen, M. (2018) Lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävien palvelujen integraatiota tukevat toimet eri maissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 35/2018. ; Toikko, T., Seppälä, P., Kraav, S., Häkkinen, L., (2021) Kuntatason analyysi lastensuojelun avohuollonyhteydestä lastensuojeluilmoitusten ja sijoitusten väliseen suhteeseen. Yhteiskuntapolitiikka 86 (2021):1; Kaukonen, P., Pelkonen, M., Hastrup, A., Bergbacka, K., Mäkelä, J., Santala, R. (2018) Lapsille ja nuorille hyvä sote : LAPE-teesit sote-palveluiden uudistamisen tueksi; Alatalo, M., Miettunen, N., Liukko, E., Kettunen, N., Normia-Ahlsten, L. (2019) Porrasteisuus lapsiperheiden sosiaalipalveluissa Näkökulmia sosiaalihuoltolain toimeenpanoon ja palveluiden järjestämiseen. Työpäpaperi 39/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.; Raitakari, S., Räsänen, J.-M., Kostianen, T. & Juhila, K. (2019) Integroiva työtapo muotoutuvassa perhekeskuskontekstissa. Kriittisten tekijöiden tarkastelua. Tampereen yliopisto.
- ^{xvi} Poliittikasuositus: Yhteiskunnan tulee turvata lapselle vaikuttava ja välittävä sijaishuolto | Lastensuojelun Keskusliitto; Hokkila, K. (2023) Lastensuojelu asiakkaiden silmin. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2023. ISBN: 978-952-7002-58-2 (pdf). ISSN: 2489-4885.; Kekkonen, E. & Jahnukainen, J. (2023) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023. ISBN: 978-952-7002-63-6 (pdf). ISSN: 2489-4885.